

Luister

INCLUSIEF
GRATIS
CD

NR 702, SINDS 1952 | OKTOBER | NOVEMBER 2014

Passie voor klassiek

**Musical activist
Daniel Hope**
houdt vervolgde
componisten levend

Matthias Goerne
verkent Schuberts
universum

Kunst in België
In de voetsporen
van Rubens

Cecilia Bartoli

St. Petersburg ligt aan haar voeten

€ 7,95

De symbolische reis van Jules Schelvis

Er reed een trein naar Sobibor

Jules Schelvis (93) overleefde zeven vernietigingskampen, waaronder Auschwitz en Sobibor. Zijn verhaal vertelde hij onlangs tijdens de concerttournee *Er reed een trein naar Sobibor*. Afwisselend met livemuziek en beelden deelde hij zijn getuigenis. Schelvis: ‘Muziek is voor mij van levensbelang.’

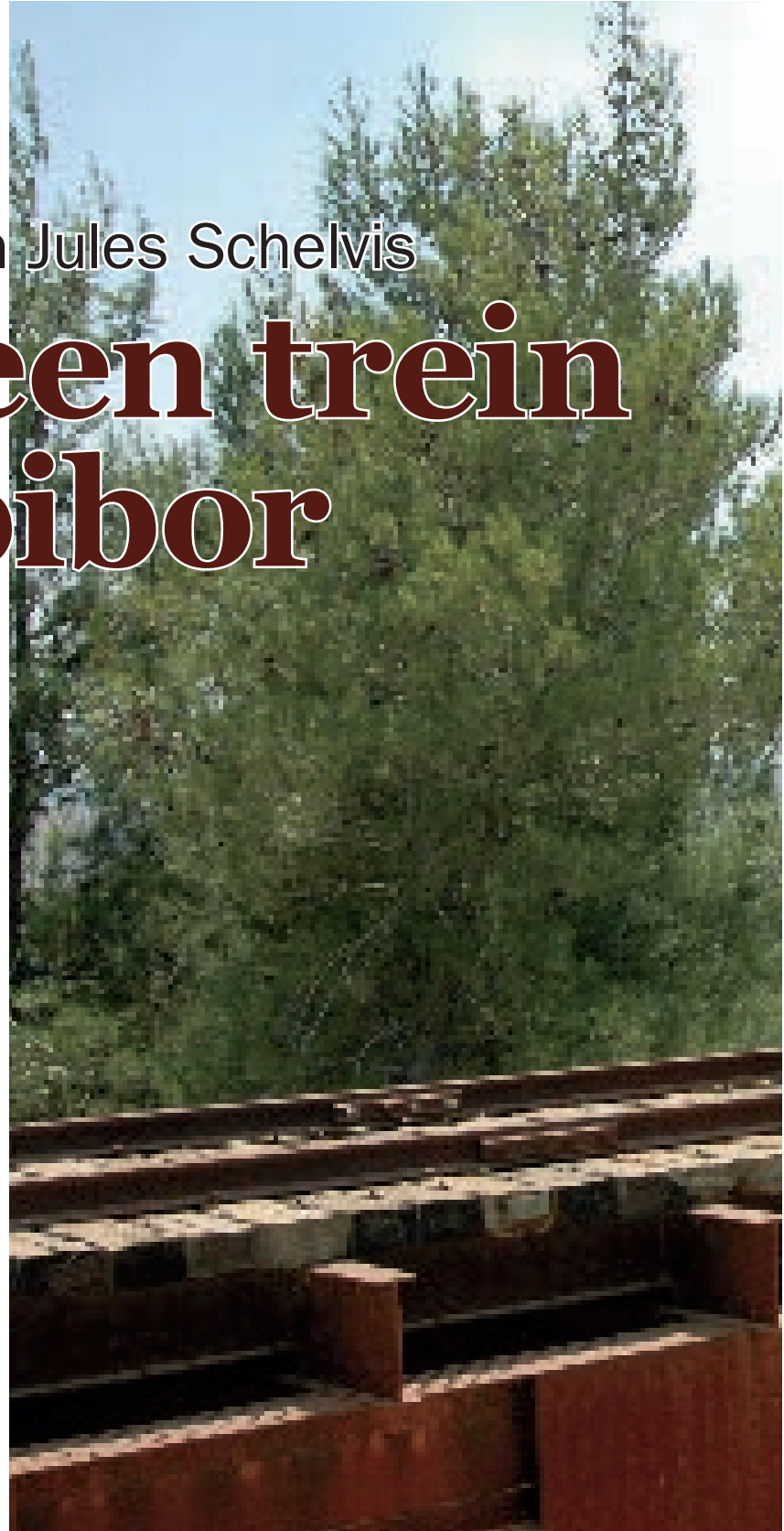
TEKST: INGE JONGERMAN, FOTO'S: RONALD HUFFENER

Drie luide tromroffels galmen door de Westerkerk in Amsterdam. Het is meteen doodstil onder de ruim zevenhonderd aanwezigen, onder wie koning Willem-Alexander. De man waar het allemaal om draait is met zijn iele gestalte moeilijk te traceren. Verscholen achter zijn lessenaar wordt Jules Schelvis omringd door musici van het Nationaal Symfonisch Kamerorkest (NASKA), dirigent Jan Verma-ning en mezzosopraan Marjolein Niels. De jonge mensen zitten zo dicht om hem heen, dat het lijkt alsof ze hem alsnog voor het kwaad willen beschermen. Wanneer de laatste noot van de ouverture klinkt, staat Schelvis op en begint te praten: ‘Het valt mij nog altijd zwaar om dit verhaal te vertellen...’ Zijn stem klinkt ferm en breekbaar tegelijkertijd. Hoog boven het orkest tonen schermen zwart-witbeelden van een oude stoomtrein op weg naar het onbekende.

Herdenkingsconcert

Jules Schelvis is net terug van de concerttournee waarbij hij Amsterdam, Berlijn en het Poolse Lublin aandeed. Een reis die symbool staat voor zijn toenmalige transport naar Sobibor. Moe is

hij er niet van geworden, eerder emotioneel. ‘Het was mijn wens om mijn getuigenis tijdens deze tournee te vertellen. Ik vond het heel bijzonder om met zoveel jonge mensen plekken te bezoeken die veel voor mij betekenen.’ Samen met vrijwilligers en musici van het NASKA bezocht hij het Holocaustmonument in Berlijn en kamp Sobibor in Polen. Een plek waar Schelvis vaak is geweest voor lezingen en rondleidingen en waar hij op 14 oktober 2013 werd benoemd tot Officier in de Orde van Verdienste van de Republiek Polen. ‘Wat mij vooral veel deed, was dat ik oprecht voelde

Yad Vashem Memorial voor de gedeporteerden

hoe betrokken de groep was. Dat merkte ik ook tijdens de concerten, waar de musici speelden alsof hun leven ervan afhing.' Dat gevoel van saamhorigheid deelt dirigent Jan Vermaning, tevens initiatiefnemer van dit project. Acht jaar geleden richtte hij samen met violiste Anita Jongerman het NASKA op. Een groep professionele musici die bestaat uit een vaste kern vrienden en kennissen. 'Wanneer je met z'n allen in zo'n intens droevig stukje geschiedenis duikt, schept dat een band. Dit is een project dat je je hele leven bijblijft.'

Vermaning is sinds vijftien jaar betrokken bij de Stichting Nationale Herdenking in zijn woonplaats Joure. Zo kwam hij bij Schelvis terecht.

'Ik wilde een herdenkingsconcert organiseren gecombineerd met een autobiografisch verhaal over de Tweede Wereldoorlog. Via internet kwam ik bij Jules Schelvis terecht en binnen een paar dagen zat ik bij hem thuis op de bank. Eerst zag ik hem nog denken: Wie is die man met zijn wilde plannen? Maar zodra we over muziek begonnen, zat het goed.' Binnen een half jaar had Verma-

ning de voorstelling en het daarbij behorende educatiepakket rond. Voor de totstandkoming van de concerttournee werd een ton bijeengebracht.

Dierbare herinneringen

De verbinding van zijn verhaal met klassieke muziek was voor Schelvis heel logisch. Deze muziek is – en was – immers altijd van levensbelang voor hem. In de oorlog floot hij, samen met zijn vriend Leo de Vries, muziekfragmenten die ze van elkaar moesten raden. ‘Dat hield me op de been, want muziek was een zeldzaamheid die je koesterde.’

Hij koos deels zelf de muziekfragmenten voor de concerttour. Twee aria's van Bach en het *Urlicht* uit Mahlers *Tweede Symfonie*; beide vocale werken zijn in het Duits.

Heeft hij geen moeite met de taal van de toenmalige vijand? ‘Totaal niet. Ik heb zelfs in Berlijn het Duits gebruikt. Het is juist belangrijk om mensen rechtstreeks in hun eigen taal aan te spreken. Dan komt de boodschap beter over.’

Zijn liefde voor het vocale werk werd al jong aangewakkerd. ‘Ik ging als kind vaak mee met mijn vader naar de repetities van het koor De Stem des Volks. Toen ik een jaar of vijftien was – in 1936 – hoorde ik voor het eerst de *Matthäus-Passion*. Dat maakte zoveel indruk dat ik nadien de hele tekst in een boekje kalligrafeerde.’ Schelvis, die toen al van handwerk hield, laat het boekje zien waarin hij tevens bijhoudt wanneer hij de *Matthäus* live hoorde. Veel jaartallen ontbreken er niet, praktisch alleen die van tijdens de oorlog.

Eén muziekstuk ontbreekt volgens Schelvis nog in het geheel. ‘Aan de *Chaconne* van Bach, een zeer moeilijk vioolwerk, heb ik dierbare herinneringen. Op zondagmiddag hoefden we niet te werken in de kampen. Toen we een keer bij elkaar zaten, haalde een violist zijn viool tevoorschijn. Vraag me niet hoe hij aan dat

instrument kwam; ik zou het niet weten. Ik zal nooit vergeten hoe hij – op zijn manier – de *Chaconne* speelde.’ Een soortgelijk moment beleefde hij later in een getto dat bestond uit vier afge-

‘Muziek was een zeldzaamheid die je koesterde. Het hield mij op de been’

Jules Schelvis (links) in Sobibor

Het herdenkingsconcert in Lublin. Marjolein Niels omarmt Jules Schelvis

zette straten. ‘Daar zaten veel Joden die er oorspronkelijk ook hadden gewoond. Ik was daar omdat er een drukkerij zou worden opgezet. Op een dag liepen we door de straten en hoorden we een fluitist spelen. Stonden we daar met z’n allen onder zijn raam te luisteren.’

Hemelse stem

Dat gevoel iets bijzonders mee te maken, ontstaat ook zeventig jaar later in de Westerkerk. Het publiek is duidelijk ontroerd door Schelvis’ gedetailleerde verhaal. Hij eindigt de avond met: ‘Mijn wens is dat u dit aan uw kinderen vertelt, zodat zij het weer aan hun kinderen kunnen vertellen.’ Waarna Vermaning met een klein gebaar het *Urlicht* van Mahler inzet. De woorden van het lied – door zangeres Marjolein Niels hemels bezongen – zijn doeltreffend. ‘Wees getroost, want in het hiernamaals zal het beter zijn.’

V.l.n.r. dirigent Jan Vermaning, Jules Schelvis, coördinator Frederieke Jeletich en koning Willem-Alexander

Na afloop wacht Jules Schelvis een warm onthaal van koning Willem-Alexander, die met zijn rijzige gestalte hoog boven Schelvis uittorent. Dan klinkt er luid applaus. Wellicht om de beladen stilte te doorbreken, maar misschien eerder uit respect. Respect voor een onbreekbare man van 93 met een duidelijke missie: vertel dit verhaal door. **L**

JULES SCHELVIS

Op 1 juli 1943 werd Jules Schelvis samen met zijn vrouw Rachel en haar familie gedeporteerd uit de Nieuwe Kerkstraat in Amsterdam. Daarna volgde een transport per spoor van 72 uur, met als eindbestemming Sobibor. Tijdens de selectieprocedure voor de gaskamers nam hij een groot risico en vroeg een SS'er of hij bij de reeds tachtig geselecteerde mannen, de zogenaamde *Arbeitsjuden*, mocht gaan staan. ‘Iets in mij zei dat ik bij die groep wilde horen. Gelukkig had ik Duits op de HBS gehad en kon ik me goed verstaanbaar maken. Ik had toen nog geen idee wat ze met ons van plan waren.’ Zijn vrouw Rachel en haar familie werden diezelfde dag nog vergast. De volgende twee jaar verbleef Schelvis in diverse concentratiekampen, waar hij meerdere malen door het oog van de naald kroop. Zijn beroep als drukker kwam hem hierbij goed van pas. Na de oorlog kwam Schelvis erachter dat hij slechts een van de achttien overlevenden – van de 34.313 Nederlandse gedeporteerden – uit Sobibor was. Van zijn transport bleek hij de enige overlevende. Pas na zijn pensioen begon hij te vertellen over het verleden en sindsdien wijdt hij zich volledig aan de nagedachtenis van de slachtoffers van de Holocaust.